

K.S.Qocayev
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
kanki05@mail.ru

XARİCİ DİLİN TƏDRİSİNDƏ FƏALİYYƏTLƏRİN PLANLAŞDIRILMASI

Xülasə

Müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq, tədris prosesində bütün təhsilalanlara öyrədilməsi ciddi formada lazımlı olan xarici dilin effektiv tədrisi üçün fəaliyyətlərin düzgün şəkildə planlaşdırılması vacibdir. Müəllimlər tədris zamanı icra ediləcək fəaliyyətləri düzgün şəkildə planlaşdıraraq təhsilalanların ehtiyaclarına uyğun dərslər keçməlidir. Bununla da şagird və ya tələbələrin hər birinin öyrənmə bacarıqlarına uyğun olaraq və zamanla yaxşı irəliləyiş əldə etmək mühiti yaratmalıdır. Tədris zamanı planlaşdırılmalı olan fəaliyyətlərlə əlaqəli aşağıda qeyd ediləcək bəzi addımlara diqqət etmək və onları reallaşdırmaq məqsəduyğun olar.

ПЛАНИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ОБУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Резюме

Для эффективного обучения иностранному языку всех школьников в рамках образовательного процесса важно тщательно конструировать деятельность в соответствии с запросами современности. Тщательно организуя деятельность, которую необходимо выполнить во время обучения, учителя должны проводить занятия в соответствии с потребностями своих учеников. Это должно позволить каждому учащемуся добиться хорошего развития с течением времени и в соответствии со своими способностями к обучению. Рекомендуется принять к сведению и осуществить некоторые из перечисленных ниже мер в связи с запланированными учебными мероприятиями.

PLANNING ACTIVITIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Summary

In order to effectively teaching a foreign language to all pupils as part of the educational process, it is important to carefully design activities in accordance with the demands of the present period. By carefully organizing the activities to be completed during teaching, teachers should conduct classes in accordance with the needs of their students. This should enable each student to make good development over time and in accordance with their learning capacities. It is advised to take note of and carry out some of the measures listed below in relation to the planned teaching activities.

Açar sözlər: xarici dil, ingilis dili, dərsin tədrisi, fəaliyyətlər, planlaşdırma

Ключевые слова: иностранный язык, английский язык, проведение уроков, деятельность, планирование

Key words: foreign language, english, lesson teaching, activities, planning

Xarici dil müəllimliyini, şübhəsiz ki, ən faydalı peşələrdən biridir. Peşəkar dil müəllimi tədris etdiyi dil qaydalarını öyrətməyə həvəsli olmalı, təhsilalanların akademik və şəxsi inkişafı ilə daim maraqlanmalıdır. Bütün sahələrin inkişaf etdiyi bu müasir zamanda adi və dərslük kitablarına əsaslanan dərslər canlı və aktiv real dialoqa əsaslanmalı, passiv dərslər həvəsləndirici sinif mühiti ilə əvəz olunmalıdır. Effektiv xarici dilin tədrisi üçün müəllimlər dərslər planlaşdırılması zamanı bəzi addımları atmalıdır.

Müəllimlər təhsilalanları şəxsən tanımağa çalışmalıdır!

Müəllim təhsilalanları yaxından tanımaq üçün dərslər planına hobbilər, mədəniyyətlər və maraqlar haqqında danışmağı əlavə etməlidir. Hər bir təhsilalanın fikirlərini şəxsən dinləməlidir. Təhsilalanların yaşından asılı olaraq, müəllim şəkillərdən, qrafiklərdən mövzulardan istifadə edərək onların fikirləri, dil bilikləri haqqında məlumat əldə edə bilərlər. Müəllim təhsilalanların yaxşı bacarıqları, indiyə qədər etdikləri, etmək arzusunda olduqları fəaliyyətlər və öyrətməyi nəzərdə tutduğu dilin danışıldığı ölkələr haqqında söhbət etməyi, müzakirələri mövzu olaraq seçə bilər. Həmçinin müəllim tarix, incəsənət və filmlər haqqında müzakirə etməyi də dərslər planına daxil edə bilər. Müəllim öyrətməyi nəzərdə tutduğu xarici dildən fəal istifadə etməyə diqqət yetirməlidir. Təəssüf ki, bir çox müəllimlər tədris zamanı bunu etmir. Günün çox saatını ana dilindən istifadə edən təhsilalanlara tapşırıq üçün təlimatlar sadəcə öyrədilməsi nəzərdə tutulan dildə verildikdə bu, ilk zamanlarda öyrənmələrə xarici dilə keçməkdə çətinlik yaradacaq və buna görə də tapşırığı gözlənilən dərəcədə yerinə yetirməməsi ilə nəticələnəcək. Amma ilk andan standartlaşdırılmış sözlərdən, ifadələrdən, cümlələrdən (məsələn “Qulaq as”, “kitabları aç”, “sağ ol” və “çölə çıxma bilərəmmi?” və s. kimi) eləcə də bədən dilindən istifadə edilərsə, təhsilalanlar öyrədilməsi nəzərdə tutulmuş dil haqqında heç bir məlumatı olmasa belə, təkrarlar vasitəsilə xarici dili mənimsəyə biləcəklər. Bu formada xarici dildən istifadə etmək əla başlanğıc və effektiv olacaqdır, çünki təhsilalanların erkən vaxtlarda dil istifadəsinə başlaması onların özünə inamını artıracaq və tez zamanda xarici dildən müstəqil istifadə etməyə kömək edəcəkdir. Bu üsul xarici dil öyrətmək üçün ən təsirli yollardan biri hesab olunur. Əgər xarici dildə cavab verməkdən çəkinən təhsilalanlar olarsa, müəllim dərhal ana dilinə keçməməlidir. Təhsilalanların xarici dildən uğurla istifadə etməsi üçün, müəllim müzakirənin sərbəst dialoq olduğunu və insanın ilk vaxtlarda müəyyən səhvlər edərək öyrənmə biləcəyini,

çəkinməyin lazım olmadığını, narahat olmadan özünü ifadə etməli olduğunu qeyd edərək, motivasiya verməlidir.

Müəllimlər həvəsli və təhrikedici olmalıdır!

Müəllim tədris etdiyi xarici dili bilir, onu öyrətməlidir. Bu addımla müəllim enerjisini və öyrətməyə olan sevgisini təhsilalanlara aşılmalıdır. Müsbət rəftar qarşılıqlı maraq yaradır və dərs zamanı müəllim təhsilalanların öyrənmə mənbəyisiniz. Təhsilalanlar, xüsusən də gənclər rəftarlara dərhal qarşılıq verirlər. Müəllim ruhlandırıcı və ümidverici olduqda fəaliyyətinin təsirini tez zamanda görəəcəkdir. Həvəsləndirici və ümidləndirici sözlər, məsələn: “əhsən”, “yaxşı bacardın”, “növbəti dəfə daha da yaxşısını bacarsan” və ya “siz əla öyrənənlərsiniz” kimi sözlərdən istifadə etmək onların özlərinə olan etibarsızlığını və inamsızlığını azalda bilər, hətta onları dərsə və ümumi öyrənməyə daha çox cəlb edə bilər. Müəllimlər dil öyrətmə zamanı fəaliyyətləri və materialları hazırlayarkən təhsilalanların səviyyəsini və onların hər birinin üzləşəcəyi çətinlikləri, habelə fəaliyyət nəzərdə tutulduğu kimi alınmadıqda alternativ yolları nəzərə almalıdır. Təhsilalanların xarici dili çətin mənimsədikləri zaman müəllimlərin ümid və nikbinliyi üstünlük təşkil etməlidir. Müəllimin pozitivliyi, habelə səbri münasibətlərin və etimadın qurulmasında, eləcə də sinif idarəçiliyində çox vacibdir, çünki təhsilalanlar müəllimlərinin söylərinə inanırlar və öyrənməni davam etdirmək üçün həvəslənirlər. Başqa bir motivasiya mənbəyi, xüsusən də azyaşlı uşaqlara dərs deyərək, verilən mükafatlardır. Təhsilalanlar stikerlərə və sevimli dəftərxana ləvazimatlarına cəlb oluna bilər. Mükafatlar tapşırıqları və fəaliyyətləri yerinə yetirmək üçün effektiv motivasiya amili olacaqdır. Eyni zamanda, sinifdə təhsilalanlar arasında rəqabətli mühit yaratmaq da öz effektini göstərəcəkdir. “Tapşırıqları yerinə yetirmək” və “bir-birinə kömək etmək” kimi bacarıqlara təşviq etmək, həmçinin, bal sistemi yaratmaq həm təhsilalanlarda həvəs və maraq yaradacaq, həm də onları məsuliyyətli olmağa, dərsə ciddi yanaşmağa yönəldəcək.

Müəllimlər yaradıcı olmalıdır!

Sevinc və həyəcan yaradan interaktiv öyrənmə fəaliyyətləri və tapşırığa əsaslanan yanaşmalar, təhsilalanların dil öyrənməyə cəlb edilməsi və öyrənmədə nəticələri görmək üçün mükəmməl üsuldur. Oyunlar və kinestetik fəaliyyətlər, məsələn, sözlər oyunu, şəkilləri sözlərə uyğunlaşdırmaq və rol oynamaq əlavə əyləncə yaradır. Bu fəaliyyətlərdə sadəcə söz öyrənmək tətbiq edilmir, həm uşaqlar dinləməyi, həm də əməkdaşlıq etməyi öyrənərək əylənir və komanda şəklində işləyirlər. Sinif mühiti və dərslər fərdiləşdirilməlidir. Yaş və tələbələrin şəxsi zövqləri kimi amillər dərslərin tədrisinə təsir göstərir. Müəllimlər şagirdlərin nədən həzz aldığını öyrənməlidir və dərsi buna uyğun planlaşdırmalıdır. Zövqlü fəaliyyətlər vasitəsilə nəyisə öyrənmək çox güman

ki, uzunmüddətli mənimsəməyə təsir edəcəkdir və tələbənin daha maraqla iştirakı ilə nəticələnəcəkdir.

Müəllim dil tədrisi və öyrənmə texnologiyalarından maksimum istifadə etməlidir!

Xarici dili tədris etmək üçün dərsliklər yaxşı vasitədir, çünki onlar tədris proqramı əsasında hazırlanır və təhsilalanların fəaliyyətini izləməyə kömək edir. Bununla belə, yalnız onlara güvənmək dərsi adıləşdirir. Ona görə də dərsliklərdən əlavə olaraq, texnologiyadan istifadə edib xarici dil materiallarını tədris etmək dərsləri daha da əyləncəli edəcəkdir. Məsələn: Müəllim bir neçə şəkildən istifadə edərək təhsilalanları hekayə yaratmaq üçün təxəyyüllərindən istifadə etməyə təşviq edə bilər. Quizlet kimi çoxlu veb saytlar var ki, onlar vasitəsilə tələbələr smartboardda və ya telefonlarında komandalar şəklində məşq edə bilərlər. Həmçinin, smartboardun köməyi ilə tələbələr Pictionary və fərqli öyrədici oyunlar oynaya bilərlər. Bundan əlavə olaraq, hər kəsin sevimlisi Youtube platformasında olan musiqilər də dərsin tədrisinə əlavə vasitə ola bilər. Məsələn, təhsilalanlar musiqi dinləyər və hər dəfə musiqi dayandırıldıqda öyrənənlərdən biri hər hansı bir əşyanı təqlid edir, digərləri isə onun nə olduğunu təxmin edir. Bu üsul, gündəlik fəaliyyətlər və fellər kimi çoxlu xarici dildəki sözlərlə, ifadələrlə edilə bilər. Sosial media həm də tədris materialının böyük mənbəyidir. Twitter, İnstagram və ya Facebook-da geniş yayılmış paylaşımları xarici dildə müzakirə edən bir sinif çox nailiyyətlər əldə edə bilər.

Müəllim tədris zamanı peşəkar aktyor olmağı bacarmalıdır!

Tədrisin ən heyvətəməz xüsusiyyətlərindən biri, nə olursa olsun, bir fikri təsvir etmək üçün bədən dili və jestlərdən istifadə etməkdir. Xarici dili ilk dəfə öyrənərkən təhsilalanların bilikləri məhdud olur. İlk addımlardan biri təhsilalanlara konkret sözləri, məsələn: qida, hərəkət və s. anlayışları öyrətməkdir. Müəllim bədən dili ilə ifadələrin mənasını izah edərək təhsilalanların diqqətini cəlb edə bilər. Beləliklə, təhsilalanlar xarici dildə tədrisə diqqət yetirəcəklər. Bəzi təhsilalanlar hansısa ifadəni başa düşməkdə çətinlik çəkərsə, müəllim narahat olmamalıdır. Müəllim jestlərini dəyişdirməyə və öz təxəyyülündən istifadə etməyə çalışmalıdır. Hətta müəllim tələbələrdən bacarıqlarını göstərmək üçün bədən dillərindən istifadə etmələrini xahiş və tələb edə bilər. Bu fəaliyyət azyaşlı təhsilalanların yaradıcılıq bacarıqlarını da artırır. Xarici dili öyrənmək əsasən təhsilalanların iradəsindən və səyindən asılıdır, amma müəllimin rolu da eyni dərəcədə vacibdir. Belə motivasiya təhsilalanların təkmilləşməsinə çox təsir edir və bir çoxları üçün müəllimin fəaliyyəti həm nitqin inkişafına diqqəti artırır, həm də özünə inam yaradır.

Müəllim fəaliyyətləri sinifxaricində də reallaşdırmalıdır!

Effektiv dil müəllimi təhsilalanları sinifdən kənarında işləməyə təşviq etməlidir. Bu üsul, yeni tədrisi nəzərdə tutulan dildə həm danışmaq, həm də

yazmaq real həyatda və sınıfdən kənarında xarici dili təcrübədən keçirməyin əla üsuludur. PenPal World kimi veb saytlar və layihələr bu fəaliyyətin icrası üçün ideal sayıla bilər. Yeni sözlər öyrənmək, qrammatika ilə tanış olmaq və dinləmə bacarıqlarını artırmaq üçün həmçinin filmlərdən və mahnılardan da istifadə edə bilərik.

Ədəbiyyat

1. *J.C.Richards & W.A.Renandya - Methodology in Language Teaching, an Analogy of Current Practice - 2002. New York: Cambridge University Press.*
2. *M.Spratt, A.Pulverness & M.Williams. The TKT course - 2005. Cambridge University Press.*
3. *T.S.C.Farrell - Lesson planning. In J.C.Richards & W.A.Renandya - Methodology in language teaching: An anthology of current practice - 2002 (p 30-39). New York: Cambridge University Press.*
4. *<https://www.costaricatesol.com/tefl-costa-rica-blog/20-different-practice-activities-to-include-in-your-lesson-plans>*